dr hab., prof. UAM Andrzej Narloch
UAM, Wydział Neofilologii
Instytut Filologii Wschodniosłowiańskich
Al. Niepodległości 4
61-874 Poznań

Ocena dorobku, aktywności naukowej, osiągnięć dydaktycznych i organizacyjnych oraz rozprawy habilitacyjnej w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego Pani dr Dorocie Pazio-Wlazłowskiej, przygotowana dla Rady Naukowej Instytutu Slawistyki PAN w Warszawie, w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo

1. Sylwetka Habilitantki

Pani dr Dorota Pazio-Wlazłowska jest absolwentką Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie otrzymała w 1993 roku tytuł zawodowy magistra w zakresie filologii rosyjskiej na Wydziale Rusycystyki i Lingwistyki Stosowanej. W 2008 roku uzyskała dyplom doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Obraz sfery sacrum w rosyjskim jednojęzycznym słowniku objaśniającym* na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olszynie, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Joanny Korzeniewskiej-Berczyńskiej.

Obok osiągnięć bezpośrednio związanych z działalnością naukową Kandydatki w postaci uzyskanego tytułu zawodowego i stopnia naukowego należy wymienić również dwa dyplomy na studiach podyplomowych. Pierwszy dotyczy ukończenia w 2001 roku Podyplomowego Studium Humanistycznego Instytutu Badań Literackich PAN, drugi w 2013 roku – studiów podyplomowych w zakresie „Zarządzanie projektami badawczymi i pracami rozwojowymi" w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie. Świadczy to o szerokich zainteresowaniach Habilitantki łączących w sobie – obok językoznawstwa – zagadnienia z zakresu literaturoznawstwa, ekonomii, prawa, zarządzania. Oprócz tego należy wspomnieć, że Pani dr Dorota Pazio-Wlazłowska ukończyła 17 różnego typu kursów, szkoleń, warsztatów tematycznie związanych z prawem autorskim, redakcją tekstów i humanistyką cyfrową. W latach 1993-1996 pełniła funkcję asystenta w Instytucie Rusycystyki na Wydziale Rusycystyki i Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego. W tym samym okresie pracowała również na stanowisku specjalisty w Ośrodku Studiów Wschodnich. Oprócz tego w latach 1998-2011 działała w Fundacji Ośrodka KARTA w Warszawie. W latach 2008-2021 była wykładowcą we „Wszechnicy Polskiej" Szkoły Wyższej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie.

Od 2010 roku Habilitantka pracuje w Instytucie Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, początkowo na stanowisku asystenta, a od 2011 roku – na stanowisku adiunkta.

2. Dorobek dydaktyczny

Oceniając pracę dydaktyczną Pani Dr Doroty Pazio-Wlazłowskiej, odnotuję, że w latach 1993-1996 prowadziła zajęcia dydaktyczne z *Gramatyki opisowej współczesnego języka rosyjskiego* i *Praktycznej nauki języka rosyjskiego* w Instytucie Rusycystyki UW. Natomiast w latach 2008-2021 miała zajęcia dydaktyczne dla studentów „Wszechnicy Polskiej" Szkoły Wyższej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie. Zajęcia były prowadzone na podstawie umowy zlecenie, dlatego trudno ustalić ich wielkość godzinową, niemniej na podstawie sporego wykazu prowadzonych zajęć, zakładam, że praca w charakterze dydaktyka tylu przedmiotów wymagała dużego zaangażowania i wiedzy. Zajęcia były prowadzone z takich przedmiotów jak: praktyczna znajomość języka rosyjskiego, komunikacja i aktywacja języka, język komunikacji społecznej, praktyczna nauka i zastosowanie języka obcego, seminarium dyplomowe i in. Skromny obraz wyłania się z opieki nad pracami dyplomowymi studentów. Pod kierunkiem Habilitantki powstały tylko cztery prace licencjackie. Nie znalazłem informacji na temat opieki nad pracami magisterskimi, co nieco zaskakuje w stosunku do osoby z tak bogatym doświadczeniem. Nieco lepiej, chociaż też niezbyt imponująco, wygląda pełnienie funkcji recenzenta prac licencjackich i magisterskich – ogółem 15 prac dyplomowych. Całościowy obraz poprawia sprawowanie opieki naukowej nad trzema doktorantami w latach 2011-2014. Za rodzaj działalności dydaktycznej można uznać prowadzenie warsztatów *Umiejętności akademickie i specjalistyczne: „Aspekty prawne i etyka badań"* dla doktorantów.

3. Osiągnięcia organizacyjne i popularyzatorskie

Na podstawie przedstawionych w Autoreferacie informacji można stwierdzić, że aktywność Habilitantki jest znaczna i wielowątkowa. Zainteresowania te koncentrują się m.in. wokół tematyki związanej z Europą Wschodnią, jej miejscem w Europie, potwierdzeniem czego jest organizacja międzynarodowego zespołu zajmującego się dokumentowaniem historii opozycji demokratycznej oraz popularyzacją wiedzy o ruchu dysydenckim. W dużej mierze działalność organizacyjna skupiona jest na koordynowaniu różnego rodzaju aktywności promocyjnej, sprawozdawczej, redakcyjnej, organizacji spotkań, konferencji, koordynacji prac grup interesariuszy.

Do istotnych osiągnięć organizacyjnych zaliczyć można pełnienie funkcji zastępcy dyrektora Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk ds. ogólnych. Pełnienie tego rodzaju funkcji wymaga sporego zaangażowania i poświęcenia w każdej instytucji naukowej. Posiadanie cech sprawnego organizatora stało się zapewne powodem, że przydzielano Pani dr Dorocie Pazio-Wlazłowskiej kolejne zadania organizacyjne, w tym koordynowanie działań popularno-naukowych podczas obchodów 60-lecia Instytutu Slawistyki PAN, pełnienie obowiązków sekretarza międzynarodowego konwersatorium EUROJOS pracującego pod kierownictwem prof. J. Bartmińskiego czy też sprawowanie funkcji sekretarza Rady Naukowej konwersatorium EUROJOS.

Pani dr Dorota Pazio-Wlazłowska pełniła również inne funkcje organizacyjne. W latach 2012-13 i 2015-16 była członkiem Komisji Rekrutacyjnej na studia doktoranckie w Instytucie Slawistyki PAN, a w roku akademickim 2020-21 członkiem komisji rekrutacyjnej do Szkoły Doktorskiej Anthropos Instytutów Polskiej Akademii Nauk. Wykaz ten można

uzupełnić o uczestnictwo w Komisji Dyscyplinarnej Instytutu Slawistyki PAN od 2020 roku i pełnienie funkcji przewodniczącej Komisji Socjalnej w tymże Instytucie od 2022 roku.

Z dużym uznaniem należy przyjąć również aktywność na polu organizacji konferencji naukowych. Habilitantka organizowała (lub współorganizowała) osiem konferencji, w tym również międzynarodowe (w Moskwie w 2017 roku i Jekaterynburgu w 2021 roku). Poza tym brała udział w organizacji konferencji w Polsce (w Warszawie w 2013, 2014, 2021 roku; w Nałęczowie w 2018 roku; w Lublinie w 2021 roku).

Obok bogatej działalności organizacyjnej odnajdujemy również aktywność popularyzatorską. W tym obszarze wymienię działalność w Ośrodku KARTA zajmującym się popularyzacją i upowszechnianiem historii poprzez spotkania, publikacje internetowe, prowadzenie portali internetowych, konkursy itd. Szeroka działalność w Ośrodku KARTA odznaczyła się udziałem w zespołach oceniających konkursy historyczne (4 konkursy). Wyraźne zainteresowania historyczne Habilitantki dały owoc w postaci współpracy z kwartalnikiem historycznym „Karta", gdzie zajmowała się montażem materiałów źródłowych, relacjami świadków historii, tłumaczeniami z języka rosyjskiego. Wykaz publikacji powstałych przy Jej współuczestnictwie jest znaczący.

Pani dr Dorota Pazio-Wlazłowska współpracowała z platformą publikacji projektów edukacyjnych (uczyc-sie-z-historii.pl), gdzie m.in. tłumaczyła na język polski nagrodzone rosyjskie prace konkursowe. Niejednokrotnie aktywność Habilitantki w różnych instytucjach i ośrodkach edukacyjnych skupiała się na zadaniach translatorskich, jak na przykład tłumaczenie biogramów na język rosyjski dla potrzeb projektu „Karta z Polakami na Wschodzie".

Działalność popularyzatorska to również trzy prezentacje na otwartych zebraniach naukowych Zakładu Językoznawstwa w 2013, 2020 i 2021 roku oraz prowadzenie dyskusji panelowych i spotkań promocyjnych (m.in. dla rocznika „Colloquia Humanistica" w 2012 roku), wygłoszenie wykładu w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie w 2017 roku oraz wykładu podczas XXI Festiwalu Nauki.

Omówiona powyżej aktywność świadczy w dużym stopniu o otwartej i odpowiedzialnej postawie Pani dr Doroty Pazio-Wlazłowskiej poświadczonej udzielaniem się na różnych płaszczyznach organizacyjnych. Oprócz tego Jej wszechstronność polega na tym, że udziela się w przedsięwzięciach nie tylko z obszaru językoznawstwa, lecz podejmuje wyzwania w takich dziedzinach jak historia i kultura.

4. Ocena dotychczasowego dorobku i istotnej aktywności naukowej Kandydatki

Jednym z najistotniejszych kryteriów oceny dorobku Habilitantki jest aktywność naukowa. W tym wypadku swoją ocenę skupię na ocenie dorobku powstałego po obronie pracy doktorskiej, czyli od 2008 roku. Aktywność naukowa włącza szereg płaszczyzn od prezentacji swoich badań w postaci publikacji naukowych, recenzji, udziału w konferencjach, sympozjach, spotkaniach naukowych na szczeblu krajowym i zagranicznym. Obejmuje też członkostwo w komitetach i radach naukowych czasopism, współpracę międzynarodową, odbyte staże, realizację projektów badawczych (krajowych i zagranicznych), udział w pracach zespołów badawczych.

W okresie po obronie pracy doktorskiej Pani dr Dorota Pazio-Wlazłowska opublikowała, zgodnie z podanym przez Autorkę wykazem, 38 artykułów w tomach zbiorowych. Zostały one opublikowane w krajowych i międzynarodowych ośrodkach badawczych. Obraz naukowy Habilitantki uzupełnia 20 artykułów w czasopismach naukowych. Co ważne, publikacje te nie ograniczały się tylko do polskich wydawnictw, ale były publikowane zagranicą – w Czechach, Federacji Rosyjskiej, Serbii, Ukrainie, Wielkiej Brytanii, na Białorusi, Litwie, Słowacji. Oprócz tego dorobku należy wymienić opublikowanie siedmiu recenzji i sprawozdań pokonferencyjnych.

Zakres poruszanych przez Panią dr Dorotę Pazio-Wlazłowską zagadnień naukowych jest dość szeroki. Znajdujemy tutaj prace z pogranicza historii, kultury i języka. Za prace o historycznym charakterze można uznać na przykład artykuł *Strajki sierpniowe w Stoczni Gdańskiej i innych zakładach pracy w recepcji prasy* (Gdański 2010), czy *Память дама забывчивая. Wielka Wojna Ojczyźniana: od mitologizacji do niepamięci* („Porównania", 2012, nr 11), podejmujący problematykę niepamięci, budowania mitu wokół zwycięstwa w wielkiej wojnie ojczyźnianej, a usuwanie z przestrzeni i pamięci zbiorowej tzw. „samowarów". Ramy tematyczne dorobku Habilitantki obejmują również badania z pogranicza języka i kultury (lingwistyki kulturowej). Posłużę się przykładem artykułu *Portret kobiety prawosławnej (na materiale czasopisma „Славянка")* („Stylistyka", 2020, nr 29), w którym obraz kobiety budowany jest z dwóch zasadniczych faset - cech psychicznych i relacji z członkami rodziny. Jak słusznie zauważa się w artykule, pozostałe fasety mają już charakter drugoplanowy, a dotyczą wyglądu zewnętrznego, wykształcenia, pracy zawodowej i aktywności społecznej. Zauważam dobrą korelację pomiędzy prezentowaną częścią egzemplifikacyjną a wysuwanymi w toku analizy wnioskami, co dowodzi o wnikliwości i dojrzałym podejściu do materiału empirycznego. Część artykułów Habilitantki nawiązuje do badań leksykalnych i leksykograficznych. Są one skupione jednak jednotematycznie – wokół języka religijnego, na przykład *Katolicyzm i prawosławie we współczesnej leksykografii polskiej i rosyjskiej* (Praha 2018) czy *Leksyka religijna w polskich słownikach objaśniających XXI wieku* (we współautorstwie z E. Golachowską) (Czerniowce 2016). Dość często przedmiotem badań staje się język współczesnej (i nie tylko) prasy i publicystyki. W tym wypadku dociekania naukowe prowadzone są najczęściej pod kątem analizy języka wartości. Oczywiście, nie brak również innej tematyki, jak na przykład artykuł *О проявлении гегемонной маскулинности современных мужчин в тексте брачного объявления (на материале полского и русского языков)* (we współautorstwie z I.T. Wiepriewą) (Tomsk 2019), w którym Habilitantka sprawnie analizuje ogłoszenia matrymonialne i dochodzi do wniosku o zakorzenieniu się patriarchalnych podstaw słowiańskiej kultury. Muszę przyznać, że, czytając artykuły Habilitantki, odnotowałem dużą staranność o słowo i wnikliwość analizy. Dyscyplina wywodu, przejrzysta struktura artykułów powoduje, że czytelnik z przyjemnością zagłębia się w lekturę i nie gubi się w nadmiarze podawanej informacji i terminologii.

Jeśli spojrzeć kompleksowo na prowadzone przez Habilitantkę badania, to koncentrują się one głównie na aksjolingwistyce oraz języku religijnym, o czym już wspomniałem. W Autoreferacie Habilitantka dzieli swoje badania na trzy główne grupy tematyczne. Pierwsza grupa dotyczy jednego z kluczowych pojęć dla kognitywistyki –

konceptu. Opublikowano na temat konceptów pokaźną ilość publikacji, analizujących pod kątem wartościowania koncepty: DOM, KOBIETA, RODZINA, BEZDOMNOŚĆ, PRACA, WIELKA WOJNA OJCZYŹNIANA, OTYŁOŚĆ. Szczególną uwagę Autorka poświęca konceptowi DOM jako kluczowemu słowu kultury i jednej z podstawowych wartości w życiu człowieka. Temu konceptowi Habilitantka poświęciła osiem artykułów w ramach uczestnictwa w projekcie EUROJOS. Artykuły te zostały opublikowane zarówno w języku polskim, jak i rosyjskim. Dotyczyły analizy konceptu nie tylko w rosyjskiej przestrzeni kulturowej, ale również polskiej i serbskiej. Część z publikacji powstała we współautorstwie. Koncept DOM ma, jak pisze Habilitantka w jednym ze swoim artykułów, fundamentalne znaczenie dla rosyjskiej konceptualizacji świata. Szczególnie interesujący wydaje się być artykuł *Co nas łączy, a co dzieli? Stereotyp domu w języku polskim, serbskim i rosyjskim* napisany wspólnie z I. Lazić-Konjik i S. Ristić, w którym porównano ów koncept w trzech językach słowiańskich – polskim, serbskim i rosyjskim. Badania wydają się być obiecujące, a wyniki pokazały istnienie wspólnego wyobrażenia bazowego oraz nadbudowanych elementów relewantnych w poszczególnych lingwokulturach. Swoje zainteresowania konceptem Habilitantka rozszerza na inne bliskie koncepty, np. BEZDOMNOŚĆ, RODZINA. Szczególnemu oglądowi badawczemu podlega też obraz kobiety w rodzinie i jej roli. Obraz ten rekonstruowano na podstawie zarówno dyskursu świeckiego, jak i religijnego. Z jednej strony obserwujemy istniejące nadal silne wpływy patriarchalne, z drugiej strony – dążenie kobiety do samowystarczalności, stworzenia równoprawnych relacji z mężczyzną, co z kolei prowadzi do odejścia od ukształtowanych w kulturze słowiańskiej tradycyjnych modeli zachowania kobiety (zob. art.: И.Т. Вепрева, Д. Пазио-Влазловская, *Что могут сообщить брачные объявления о современной женщине (на материале польского и русского языков,* Русин, № 52).

Interesująca z poznawczego punktu widzenia wydaje się być wspomniana już problematyka pamięci wielkiej wojny ojczyźnianej w recepcji rosyjskiego społeczeństwa. Autorka, badając te zagadnienie, wychodzi poza ścisłe badania językowe, a jej prace przybierają charakter interdyscyplinarny. Zresztą artykuły z tego obszaru zamieszczane są w publikacjach mających właśnie taki charakter, w których wyniki swoich badań prezentują, poza językoznawcami, również historycy i antropologowie. Mam na myśli na przykład publikacje w *Konstrukcje i destrukcje tożsamości*, w którym notabene Pani dr Dorota Pazio-Wlazłowska jest redaktorem (artykuł w tomie III, pt. *Dlaczego łżemy nawet w obliczu zagłady? – Wielka Wojna Ojczyźniana w narracjach indywidualnych*, Warszawa 2014), czy inny artykuł (*Pamięć Wielkiej Wojny Ojczyźnianej w narracjach młodzieży*, Kraków 2015) zamieszczony w piśmie Politeja Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Świadczy to o interdyscyplinarnym charakterze badań prowadzonych przez Habilitantkę i jej szerokich zainteresowaniach łączących w sobie różne dyscypliny naukowe. Natomiast na szczególne uznanie zasługuje ambicja Autorki, która nie boi się podejmowania wciąż nowych tematów, a inspiracją staje się codzienne życie. Z tych obserwacji (kampania na ulicach Warszawy „Jedz ostrożnie" w 2019 roku) zrodziło się zainteresowanie konceptem OTYŁOŚĆ w języku polskim. Do tej pory Habilitantka opublikowała jeden artykuł na ten temat pt. *Prawdę mówiąc, jestem dosyć gruba. Właściwie to nawet bardzo". Przymiotnik gruby jako realizacja konceptu OTYŁOŚĆ (na podstawie danych korpusowych) uwagi wstępne* (Vilnius – Liublinas 2021). Jak wynika z artykułu, Autorka

będzie ten temat podejmowała i rozwijała dalej, a wstępna prezentacja jest swego rodzaju wprowadzeniem w tematykę, gdyż, jak sama stwierdza w podsumowaniu, jest świadoma „ułomności wykorzystanego materiału" (s. 158), aby w pełni określić obraz osoby otyłej. Pozostaję z nadzieją, że Habilitantka będzie nadal rozwijała ten ważny ze społecznego punktu widzenia temat, a do swoich badań włączy być może inne języki.

Zakres tematyczny dorobku Pani dr Doroty Pazio-Wlazłowskiej obejmuje również szeroko rozumiany język religijny, teolingwistykę. Tematycznie jest on również związany z tematem rozprawy habilitacyjnej. Jednak wobec tego, że artykuły poświęcone tej tematyce są poniekąd związane z rozprawą habilitacyjną, która będzie przedmiotem osobnej oceny, to odniosę się do nich w nieco skróconej formie. Artykuły z tego obszaru prezentują badania języka religijnego na płaszczyźnie aksjologicznej, terminologicznej oraz społecznej. Ostatnia płaszczyzna funkcjonowania dyskursu religijnego poniekąd staje się swego rodzaju papierkiem lakmusowym zmian światopoglądowych zachodzących w społeczeństwie. Badania religijnej leksyki terminologicznej są szczególnie widoczne w artykule *Język religijny, język sacrum, język wiary – wokół terminologii* (*Język doświadczenia religijnego*, Gorzów Wlkp. 2014). Badaniom dyskursu religijnego poświęcone zostały i inne publikacje, na przykład: *Pontyfikat Jana Pawła II w recepcji prasy rosyjskiej* (Zeszyty Naukowe Wszechnicy Polskiej, Warszawa 2009, t. 6), *Rosyjska Cerkiew prawosławna w Internecie* (Językowa kreacja tożsamości, Gorzów Wlkp. 2013), *„Мы – православные!". Słowo wspierane przez obraz w służbie ewangelizacji* (Nowa ewangelizacja. Język – teologia – kultura, seria Teolingwistyka 13, Tarnów 2017). W kręgu języka religijnego Habilitantka zajęła się również zagadnieniami neologii zarówno z perspektywy zasad tworzenia nowych elementów leksykalnych, jak i neosemantyzmów. Owocem tych badań pozostaje kilka artykułów naukowych, np. *Кто такие «захожане»? Штрихи к лексическому портрету* (Логический анализ языка. Понятие веры в разных языках и культурах, Москва 2019); *Новомученники РПЦ: этнолингвистический взгляд извне* (Мифологические модели и ритуальные поведение в советском и постсоветском пространстве. Сборник статей, Москва 2013).

Habilitantka swoje zainteresowania leksyką religijną zaczęła łączyć z badaniami leksykograficznymi. Poszukiwania te dały owoc w postaci kilku artykułów dotyczących wybranych grup leksyki, np. nazw szat liturgicznych w języku polskim i rosyjskim. Część z tych publikacji ma charakter przekrojowy i konfrontatywny.

Reasumując ocenę publikacji podoktorskich Pani dr Doroty Pazio-Wlazłowskiej, należy podkreślić ich wysoki poziom merytoryczny. Narracja w artykułach Habilitantki jest płynna i prezentuje logiczne następstwo. W aspekcie metodologicznym prace Habilitantki odznaczają się dojrzałym warsztatem. Chciałbym jednak zaznaczyć, że część cytowanych przeze mnie prac powstała we współautorstwie. Natomiast brak jest informacji na temat wkładu procentowego Autorki. W dołączonej dokumentacji niestety nie znalazłem oświadczeń pozostałych autorów odnośnie ich udziału procentowego, ani sama Autorka go nie podaje. Dlatego w przypadku publikacji współautorskich dość trudno właściwie ocenić zakres wkładu Habilitantki bez konkretnych danych.

Habilitantka po uzyskaniu stopnia doktora występowała z referatem aż na 65 krajowych i międzynarodowych konferencjach, seminariach i sympozjach. Należy podkreślić, że były to wystąpienia w wielu krajowych ośrodkach: Piła, Szczecin, Warszawa, Piotrków Trybunalski, Lublin, Zielona Góra, Poznań, Kraków, Opole, Toruń, Częstochowa, jak również zagranicznych: Czechy (Ołomuniec, Praga, Ostrawa), Rosja (Moskwa, Tomsk, Jekaterynburg), Słowacja (Nitra), Ukraina (Czerniowce), Serbia (Belgrad, Nowy Sad), Litwa (Wilno). Część z wystąpień była prezentowana we współautorstwie. Udział w ww. konferencjach, seminariach i sympozjach nie ograniczał się tylko do wystąpień, ale również obejmował prowadzenie obrad plenarnych, paneli dyskusyjnych bądź sekcji na konferencjach krajowych i zagranicznych, co świadczy o wysokim zaangażowaniu Habilitantki w życie naukowe.

Pani dr Dorota Pazio-Wlazłowska jest członkiem kolegium redakcyjnego czasopisma „Conversatoria Linguistica" (Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego) oraz była członkiem rady redakcyjnej czasopisma „Славянский мир и третьем тысячелетии" Instytut Słowianofilstwa Rosyjskiej Akademii Nauk (obecnie zawieszona współpraca ze względu na sytuację polityczną). Na podstawie tego opisu można założyć, że również innego typu działalność naukowa będzie wskazywała na zadawalającą ocenę, co potwierdza członkostwo w kilku organizacjach: Radzie Fundacji Slawistycznej, Komisji Języka Religijnego przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów, Komisji Etnolingwistycznej przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów oraz Komisji Etnolingwistycznej Komitetu Językoznawstwa PAN. Poza członkostwem w międzynarodowych instytucjach naukowych Habilitantka może wykazać się współpracą z jednym krajowym i pięcioma zagranicznymi ośrodkami naukowymi (obecnie z częścią z nich wstrzymano współpracę) w zakresie prowadzenia wspólnych badań, projektów, wspólnych publikacji itd. Są to ośrodki o uznanej renomie jakie jak Instytut Filologii Polskiej UMCS; w Rosji: Instytut Słowianofilstwa RAN, Instytut Języka Rosyjskiego RAN, Instytut Językoznawstwa RAN, Uralski Uniwersytet Federalny w Jekaterynburgu; w Serbii Instytut Języka Serbskiego Serbskiej Akademii Nauk i Sztuk w Belgardzie.

Pani dr Dorota Pazio-Wlazłowska może wykazać się uczestnictwem w różnego rodzaju i wagi programach międzynarodowych. Poza jednym dotyczącym dokumentacji relacji osób więzionych w obozach koncentracyjnych (projekt Uniwersytetu Wiedeńskiego pt. *Mauthausen Survivors Documentation Project*), wszystkie pozostałe cztery dotyczą zagadnień językoznawczych, zwłaszcza kognitywistyki i aksjologii języka (projekt badawczy EUROJOS afiliowany przy Instytucie Slawistyki PAN, Instytucie Filologii Polskiej UMCS, Komisji Etnolingwistycznej przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów). Była koordynatorem projektu *„Sacrum" we współczesnym języku rosyjskim na tle porównawczym* realizowanego przez Instytut Slawistyki PAN i Instytut Słowianofilstwa Rosyjskiej Akademii Nauk; koordynatorem projektu *Kluczowe pojęcia serbskiej i polskiej aksjosfery w perspektywie ogólnosłowiańskiej* realizowanego przez Instytut Slawistyki PAN i Instytut Języka Serbskiego Serbskiej Akademii Nauk i Sztuk; kierownikiem projektu *Międzynarodowa konferencja naukowa: Jedność w różnorodności. Wokół słowiańskiej aksjosfery. EUROJOS XIV (11-13 września 2018).*

Habilitantka brała również udział w dwóch projektach finansowanych w drodze konkursów krajowych. Pierwszy z nich dotyczył konkursu NPRH 12H12018281 *Metody analizy językowego obrazu świata w kontekście badań porównawczych*, lata 2012-2015 pod kierownictwem J. Bartmińskiego, w ramach którego opublikowała 3 artykuły. W drugim projekcie pt. *Międzynarodowa konferencja naukowa. Jedność w różnorodności. Wokół słowiańskiej aksjosfery. EUROJOS XIV (11-13 września 2018)* pełniła funkcję kierownika projektu, lata 2018-2019. Należy jeszcze uzupełnić, że Habilitantka uczestniczyła również w projektach dotyczących upowszechniania nauki (finansowane ze środków MNiSW): *Wartości w świecie słowiańskim* (2013), *Granice stare i nowe* (2014) i *Wydarzenia – od traumy do euforii* (2014). Do aktualnie prowadzonych projektów jako wykonawca można dodać projekt *III Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Dusza w doczesności – dusza w nieskończoności"* (DNK/SN/461679/2020) oraz *I Międzynarodowy Kongres Etnolingwistyczny. Etnolingwistyka – bilans dyscypliny: stan badań, metody i postulaty badawcze,* okres realizacji 2021-2022.

Pozytywnie podsumowując tę część opinii, dodam jeszcze, że Habilitantka zrealizowała kilka staży w instytucjach naukowych – jeden tygodniowy w Federacji Rosyjskiej miał charakter pobytu badawczego (2013) w ramach wspólnego projektu z Instytutem Słowianofilstwa RAN. Pozostałe trzy odbyły się w Serbii (Belgrad, 2017, 2018, 2019) w ramach wspólnego projektu z Instytutem Języka Serbskiego Serbskiej Akademii Nauk i Sztuk – *Kluczowe pojęcia serbskiej i polskiej aksjosfery w perspektywie ogólnosłowiańskiej*.

5. Ocena osiągnięcia naukowego wynikającego z art. 219, ust. 1, pkt 2a Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

Jako podlegające ocenie osiągnięcie naukowe Kandydatka wskazała monografię napisaną w języku rosyjskim, pt. *ЦЕРКОВЬ В КРУГУ ЦЕННОСТЕЙ: СЕМЬЯ, ТРАДИЦИЯ, ПАТРИОТИЗМ (по материалам интернет-портала «Российской газеты»)*. Monografia została wydana w 2021 roku w uznanej serii slawistycznej „Slavica" (Tom 153 serii „Prace Slawistyczne. Slavica", Warszawa 2021) Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk. Recenzentami wydawniczymi byli prof. Natalia Korina (Uniwersytet Wiedeński, Austria) i prof. Alena M. Rudenka (Białoruski Uniwersytet Państwowy).

Monografia liczy 246 stron i składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, z których większość została podzielona na podrozdziały. Pracę uzupełnia zakończenie, spis skrótów, wykaz cytowanej literatury (wraz z transliteracją), źródła ekscerpcji materiału oraz abstrakty w języku polskim i angielskim. Zawartość treściowa książki jest zgodna z jej tytułem. Jak już wspomniałem, monografia została napisana w języku rosyjskim. W związku z tym pragnę odnotować wysoki stopień kompetencji językowej Autorki. Wybierając obszar swoich dociekań naukowych, Habilitantka wykazała się pewną odwagą, gdyż podjęła zagadnienia aksjolingwistyki, aksjologicznego obrazu świata, oceny i wartościowania w języku, które podejmowane były niejednokrotnie w różnych aspektach i w odniesieniu do różnego materiału. A zatem temat ten jest już dobrze rozpoznany na gruncie języka rosyjskiego. Dlatego kluczową kwestią pozostaje odpowiedź na pytanie – na ile prezentowana monografia Pani dr Doroty Pazio-Wlazłowskiej stanowi istotny wkład w rozwój językoznawstwa,

ponieważ podstawą do nadania stopnia doktora habilitowanego powinno stać się takie osiągnięcie, które nie budzi wątpliwości co do podjętego tematu i oryginalności samego dzieła naukowego.

Aksjolingwistyka jako jeden z najczęściej podejmowanych obecnie nurtów współczesnego językoznawstwa charakteryzuje się badaniem języka ze względu na zawarty w nim obraz systemu wartości. System ten, jak przytacza we wstępie Habilitantka, nie jest prosty, nie posiada jednoznacznych nie budzących kontrowersji podziałów i opisów (s.11). Zaproponowane przez Habilitantkę spojrzenie na sferę *sacrum* przez ten właśnie system wydaje się być szczególnie interesujące i nowatorskie. Naturalnym reprezentantem sfery *sacrum* na gruncie rosyjskim staje się Cerkiew Prawosławna. Dlatego wydaje się uzasadnione poszukiwanie wzajemnych korelacji wartości reprezentowanych przez Cerkiew z innymi wartościami. Pozwoli to na odtworzenie pewnego wycinka obrazu aksjosfery rosyjskiej. W niniejszej monografii tymi wartościami stały się rodzina, tradycja i patriotyzm, które dla potrzeb analizy ujmowane są w kategoriach konceptów. Koncepty te – jako kluczowe dla Rosjan – konfrontowane są właśnie z konceptem CERKIEW. Główną hipotezą stawianą przez Autorkę jest założenie, że pozytywne postrzeganie w rosyjskiej lingwokulturze rodziny, tradycji i patriotyzmu, znajdzie swoje potwierdzenie w bardziej złożonym konstrukcie konceptualnym tworzącym fragment konceptosfery, w której skład one (tj. koncepty RODZINA, TRADYCJA, PATRIOTYZM) wchodzą razem z konceptem CERKIEW. Postawiono hipotezę o obecności istotnej korelacji aksjologicznej między tymi konceptami (s.22). W mojej opinii słusznie punktem wyjścia staje się koncept RODZINA, gdyż niejako z niego wypływają pozostałe koncepty. Zresztą centralne miejsce rodziny jako głównej wartości znajduje swoje potwierdzenie w badaniach socjologicznych, o czym pisze Autorka (s. 13). Habilitantka podaje, że istotną rolę w jej badaniach odgrywają dane słowników sentymentów (nacechowania) jako źródła pokazującego postrzeganie analizowanych konceptów przez statystycznego przedstawiciela języka rosyjskiego. Głównym źródłem materiału empirycznego stał się portal internetowy „Российская газета" (lata 2011-2020). Jak stwierdza Autorka, ekscerpcja materiału miała charakter dwuetapowy. Pierwszy etap polegał na automatycznym wyszukiwaniu na podstawie hasła „церковь" (5330 artykułów). Drugi etap polegał na ręcznym określaniu tematyki artykułów, co pozwoliło na odrzucenie tych materiałów, które nie podejmowały tematyki rodziny, tradycji, patriotyzmu. Ogółem zgromadzono materiał liczący sobie 443 artykuły (wyszczególniono je w części „Źródła"). W toku analizy do pełnego opisu materiału Autorka wykorzystuje również szereg źródeł leksykograficznych, w tym trzy typy słowników – objaśniające, nacechowania i asocjacyjne. Autorka podaje, że głównym zadaniem pracy jest uchwycenie kluczowych wartości rosyjskiej aksjosfery, ich charakterystycznych cech, jak również mechanizm i sposoby konstruowania aksjologicznej korelacji pomiędzy badanymi konceptami. Dość szeroko rozumie się w pracy koncept CERKIEW, włączając do niego zakres takich pojęć jak wiara, religia, cerkiew. Jednak podane uzasadnienie przekonało mnie co do słuszności takiego podejścia (ss.17-18), gdyż, jak wykazuje Autorka, werbalizacje konceptu CERKIEW tworzą wielowarstwowe i szerokie pole asocjacyjno-semantyczne.

Osobną, nie mniej istotną kwestią, staje się wybór odpowiedniej metodologii badawczej. Ze względu na kompleksowy charakter monografii Autorka sięgnęła do kilku

metod: analizy składnikowej, pól semantycznych, konfrontatywnej, analizy tekstów, metody opisowej. Podjęte metody wydają się być właściwie dobrane i optymalne do postawionych celów. Wychodząc z perspektywy zadań stojących przez monografią, Habilitantka omawia najważniejszą literaturę dotyczącą języka wartości, która, jak można było się spodziewać, jest bardzo obszerna. Dlatego, jak pisze Autorka (s. 16), rezygnuje z jej szerokiej prezentacji na łamach monografii, gdyż stanowiłoby to wyjście poza ramy samego badania i, moim zdaniem, zapewne zwiększyłoby objętość samej pracy bez istotnego wpływu na osiągnięcie postawionych celów. Niezależnie od tego zaprezentowano jednak przegląd prac językoznawczych w ***Rozdziale I*** poświęconym językowi i wartościom jako takim. Niemniej zwrócono uwagę tylko na niektóre momenty odnoszące się do języka wartości, które są niezbędne do omówienia i analizy zebranego materiału. Takimi zagadnieniami staje się uporządkowanie terminologiczne i przyjęcie jednoznacznego nazewnictwa w celu uniknięcia nieporozumień i dwuznaczności. W pierwszej kolejności Habilitantka odnosi się do terminów nazywania wartości i niejednoznaczności ich rozumienia przez badaczy, gdyż wartości mogą być postrzegane z różnych perspektyw, m.in. transcendentnej, egzystencjalnej, intelektualnej, społecznej, moralnej i in. Przy czym w monografii najbliższe staje się ujęcie tego pojęcia zaproponowane przez Jerzego Bartmińskiego. Autorka w syntetycznej formie przedstawiła klasyfikację wartości i ich zmienność, pokazuje jak istotną rolę pełnią one w życiu człowieka, i jak bardzo uzależnione są od jednostki, jej światopoglądu, uczuć, pragnień itd. Wartości i ich antropocentryzm, subiektywizm, jak pokazano, stanowi podstawę językowego obrazu świata wartości tworzącego określoną skalę właściwą dla danego społeczeństwa. Ze względu na podejmowaną tematykę wartościowania, rozdział ten stanowi dobry wstęp do kolejnego etapu monografii.

Rozdział II koncentruje się na prezentacji wartości życiowych Rosjan. Pani dr Dorota Pazio-Wlazłowska konfrontuje ze sobą głównie dwa podejścia do statusu rosyjskiej aksjosfery. Pierwsze podejście stanowi symbiozę tradycyjnego rosyjskiego patriarchalno-kolektywnego modelu i zachodniej kultury indywidualizmu. Zgodnie z drugim podejściem odnotowuje transformację czy wręcz kryzys wartości obserwowany od końca lat 80. XX wieku. Na tle przemian końca XX wieku Autorka w zgrabny sposób prezentuje przewagę określonych wartości we współczesnym społeczeństwie rosyjskim. Rozważania na temat dominacji poszczególnych wartości przeplatają się z oceną tradycji jako wartości społecznej. Z zaprezentowanych prac wynika, że Autorka podziela opinię, że tradycja zapewnia stabilność i trwałość istnienia etnosu oraz stanowi bazę rozwoju życia społeczeństwa. Uwzględniona przekrojowo statystyka, dotycząca wyznawanych przez Rosjan wartości, pokazuje wyraźną dominantę rodziny jako największej wartości, co potwierdzają cytowane prace naukowe i badania socjologiczne. Habilitantka weryfikuje powyższe opinie swoją własną ankietą przeprowadzoną wśród pracowników naukowych Moskwy, Petersburga, Jekaterynburga. Szkoda tylko, że ankietą objęto tylko siedmiu pracowników. Włączenie większej ilości respondentów dałoby zapewne bardziej miarodajne wyniki. Nie kwestionując w żaden sposób tych ankiet i ani żadnych innych wymienionych w monografii badań socjologicznych, należy jednak również stwierdzić, niezależnie od istnienia różnych wzorców rodziny, że zgodnie ze statystyką Federalnej Służby Statystyki Państwowej w 2020 roku rozpadło się 73% małżeństw w Rosji, co może niestety prowokować pytania odnośnie

deklaratywnej a rzeczywistej postawy informantów. Natomiast do pewnego stopnia można było przewidzieć, co dla Rosjan jest powodem do dumy – przynależność do wielkiego narodu, zwycięstwo w wielkiej wojnie ojczyźnianej, odbudowa kraju po wojnie, wyniki sportowe. Na tym tle dość wyraźnie widać wysoki wskaźnik patriotyzmu. Habilitantka porównuje wyniki badań ankietowych w różnym okresie. Pokazuje to dobrą orientację w badaniach socjologicznych. Mimo nagromadzenia dużej ilości danych statystycznych, obejmujących przegląd różnych opinii (np. dotyczących zainteresowania historią, wychowania patriotycznego, wyznawanej religii, zaufania do Cerkwi Prawosławnej, roli rodziny w zachowaniu pamięci o przodkach, statusu społecznego, stanu materialnego i in.), narracja jest uporządkowana i z przyjemnością zapoznawałem się z interesującymi danymi sondażowymi. Pod koniec rozdziału zamieszczono ogólne wnioski dotyczące kluczowych elementów dla rosyjskiej aksjosfery. Wnioski są trafne i wynikają z przeglądu zaprezentowanych prac. Założenia tego rozdziału są też istotne dla dalszych rozważań, zwłaszcza dla Rozdziału III. Mała uwaga, Autorka w przypisie dolnym (przypis nr 55, str. 59) wyjaśniła, co rozumie pod określeniem „tradycyjne wartości". W mojej opinii jest to na tyle ważna informacja dla całej monografii (związana z głównym nurtem analizy), że nie powinno się jej sprowadzać do przypisu dolnego, a powinna raczej znaleźć się w głównym tekście.

Rozdział III został poświęcony prezentacji konceptów RODZINA, PATRIOTYZM, TRADYCJA w pracach językoznawczych. Jak słusznie wskazano, koncepty te, zgodnie z określeniem J. Bartmińskiego, cechuje usieciowienie, przejawiające się wzajemnymi związkami pomiędzy nimi. Prowadzi to do powstawania łańcuchów asocjacyjnych i w konsekwencji pojawiania się słów kluczowych istotnych dla danej kultury. Punktem wyjścia dla Habilitantki, jak już napisałem powyżej, jest koncept RODZINA. W zamyśle Autorki ów rozdział miał pokazać wzajemne przenikanie, krzyżowanie i dopełnianie się ww. konceptów. Weźmy dla przykładu koncepty RODZINA i DOM. Oba te koncepty, jak wskazuje Autorka, są bardzo silnie powiązane ze sobą, tworząc tzw. hiperkoncept. Z rozważań wynika, że jest on uosobieniem wszystkiego tego, co wiąże się z bezpieczeństwem zarówno w planie bytowym, jak i duchowym, emocjonalnym. W związku z tym tak istotne z punktu widzenia analizy stają się mikropola takich rosyjskich słów jak: *уют*, *очаг*, *добро*, *гостеприимство*. Habilitantka zwraca uwagę na niezwykłą pojemność znaczeniową konceptu DOM, którego semantyka może obejmować również znaczenie słowa ojczyzna, Rosja (s. 64). Słusznie odnotowano, że dużą rolę w postrzeganiu konceptu odgrywa również aspekt psychospołeczny, co z kolei wiąże koncept DOM z kolejnymi pojęciami (jak ros. *родные, родня, родственники, домашние*). Prezentując swoje rozważania, Pani dr Dorota Pazio-Wlazłowska cytuje również wielu językoznawców zajmujących się opisem ww. konceptów, dzięki czemu tworzy logiczną i spójną bazę do tworzenia definicji kognitywnych. Opierając się na pracach językoznawczych, dowodzi również bardzo silnych związków badanego hiperkonceptu z pojęciem *matka*. Sam koncept MATKA w zaprezentowanej pracy zawiera z kolei symbolikę życia, świętości, wieczności, ciepła i miłości, a także ojczyzny – jako jednego z najbardziej znanych symboli rosyjskiej kultury (*Родина-мать* czy *Матушка-Россия*) (s. 67).

Na pochwałę zasługuje spójna narracja, płynne przejścia do opisów kolejnych konceptów oraz związków między nimi. Przykładem jest wykazanie ścisłych związków dwóch konceptów OJCZYZNA i PATRIOTYZM (ss. 72-73). Podobnie jak w prezentacji

wcześniejszych konceptów, Autorka pokazuje koncept PATRIOTYZM przez pryzmat eksperymentów asocjacyjnych przeprowadzonych w różnym czasie i pokazujących zmienność postrzegania patriotyzmu na osi czasu. Zaprezentowane badania również potwierdzają ścisłe związki konceptu PATRIOTYZM z konceptami OJCZYZNA, RODZINA i DOM. Udowadnia to jedynie słuszność ujęcia „wspólną klamrą" badanych konceptów. Autorka zwraca się do źródeł leksykograficznych jako bazy semantyczno-pojęciowej. Szerokie spojrzenie na koncept następuje również poprzez prezentację przysłów odwołujących się do tradycji, co pozwala na kompleksowe ujęcie badanego zjawiska. Po prezentacji prac naukowych odwołujących się do badanego konceptu wskazuje się na związki z innymi konceptami. Jest to ważny punkt, gdyż określa istotne założenia monografii. Rozdział kończą wnioski, podsumowujące w zwartej formie zaprezentowane założenia. Na przykładzie tego rozdziału można stwierdzić, że Habilitantka dobrze opanowała prezentację i kompilację prac naukowych. Język nie jest hermetyczny, ale wystarczająco precyzyjny

O wartości monografii przemawiają jednak kolejne rozdziały, w których każdemu tytułowemu konceptowi poświęcono osobny rozdział. Mianowicie ***Rozdział IV*** to opis konceptu RODZINA, ***Rozdział V*** – to koncept TRADYCJA i ***Rozdział VI*** – to koncept PATRIOTYZM. Na początku chciałbym zwrócić uwagę na model analizy materiału empirycznego. Na początku Autorka prezentuje każdy z konceptów przez pryzmat danych leksykograficznych, ich definicji leksykalnych, polisemii, zwracając uwagę, które komponenty semantyki wyrazu są najbardziej istotne i relewantne. Przytaczając definicje, Autorka za każdym razem korzysta z Małego Słownika Akademickiego (MAC) i raz ze słownika Ożegowa i Szwedowej. Można było wykorzystać tutaj również definicje z innych uznanych słowników.

Skupię się teraz na ***Rozdziale IV***, w którym na wstępie Autorka wprowadza podział na rodzinę prawdziwą i typową. To ważne rozróżnienie jest istotne nie tylko z aksjologicznego punktu widzenia. Ze względu na wieloaspektowość samego pojęcia rodzina, niezbędnym okazało się wyróżnienie kilku aspektów, zgodnie z którymi prowadzona jest dalsza analiza. Autorka przyznaje, że niektóre z aspektów zostały zmarginalizowane, a niektóre omówiono szczegółowo. Szkoda tylko, że nie podano uzasadnienia takiej decyzji, gdyż odnosi się, być może mylne, ale mimo wszystko wrażenie, że to subiektywna decyzja Autorki (s. 85). Jeżeli powodem marginalizacji była mała reprezentatywność w materiale empirycznym, to może wystarczyło to po prostu napisać. Jednak sama analiza konceptu RODZINA nie budzi żadnych wątpliwości. Jest pod względem narracyjnym spójna. Przejrzystość stylu oraz konsekwentny tok wykładu świadczy jedynie o bardzo dobrym warsztacie naukowym. Omówienie każdego aspektu opiera się na wyszczególnieniu bazowych słów i prezentacji ich funkcjonowania w zebranym materiale faktograficznym. Dość szczegółowe podziały nie burzą odbioru, w czym pomaga wyraźne ustrukturyzowanie rozdziału. Dzięki temu czytelnik nie gubi się podczas lektury. Omawiając poszczególne aspekty i uzasadniając swoje rozważania, Habilitantka dość często odwołuje się do danych leksykograficznych, akcentując w definicjach słownikowych poszczególne elementy semantyki. Autorka na podstawie materiału empirycznego udowadnia po raz kolejny istnienie „usieciowienia" badanych konceptów. Dla przykładu wymienię występowanie przymiotnika *tradycyjny* (ros. *традиционный*) w koncepcie RODZINA, co wskazuje na bliskie związki z

innym badanym konceptem – TRADYCJA, czy bliskie związki z konceptem CERKIEW, gdzie rodzina w planie sakralnym staje się nową jakością dwojga osób (s. 89). Na podstawie analizy materiału następuje w dalszej części wyszczególnienie deskryptorów, które opisują główną zawartość treściową. Deskryptory te następnie są opisywane pod względem ładunku emocjonalno-wartościującego. Wykorzystuje się tutaj dane Słownika KartaSlovSent, który podaje wartościowanie poszczególnych wyrazów języka rosyjskiego. Na podstawie tych danych Autorka dochodzi do słusznego wniosku, że obraz rodziny jest jedynie pozytywnie postrzegany przez czytelników „Российской газеты". Autorka swoją analizę uzupełnia również o dane dotyczące asocjatów słowa *rodzina*. Skorzystano tutaj z szerokiego zakresu źródeł, którymi stały się rosyjskie słowniki asocjacyjne i źródła internetowe. Na tej podstawie Habilitantka wyróżnia najczęściej pojawiające się asocjaty, do których zaliczyła – *ojciec, matka, rodzice, miłość*. O ile ich wybór wydaje się dość oczywisty, to nie do końca rozumiem, dlaczego pominięto asocjat *dzieci*. We wszystkich podanych źródłach asocjat *dzieci* znajduje się na wysokim drugim lub trzecim miejscu, często przed pozostałymi asocjatami (poza *matka*).

Pragnę natomiast odnotować interesujące rozważania dotyczące związków sfery sakralnej z asocjatem *matka*. Wskazuje to na istotną rolę matki (macierzyństwo, nosicielka wartości duchowych, przekazywanie wiary z pokolenia na pokolenie) w aspekcie religijnym. W ramach konceptów wyszczególniono deskryptory podane w poglądowej tabeli wraz z danymi dotyczącymi ich wartościowania ze Słownika KartaSlovSent. W końcowej części rozdziału Pani dr Dorota Pazio-Wlazłowska wykazuje w sprawnej formie wzajemne związki pomiędzy tytułowymi konceptami RODZINA i CERKIEW. Przykładem takich właśnie związków może być metafora *семья – это малая церковь* (ss. 108-109). Autorka wskazała również na troskę Cerkwi o wychowanie oraz kształcenie dzieci i młodzieży. W tym planie mamy do czynienia ze szczególną rolą Cerkwi w pomaganiu rodzinie (w rozumieniu typowej rodziny). W mojej ocenie zaprezentowane pod koniec rozdziału wnioski są jak najbardziej trafne.

Odniosę się teraz do ***Rozdziału V***, poświęconego konceptowi TRADYCJA. Schemat prezentacji materiału jest bardzo podobny do Rozdziału IV, co zresztą nie dziwi, gdyż przyjęty model wydaje się być optymalny. Po podaniu definicji słownikowych obejmujących znaczenie słowa *tradycja* następuje omówienie kolokacji z tym rzeczownikiem, zwłaszcza przymiotnikowych. Wyróżnione przymiotniki zostały skonfrontowane z ich wartościowaniem we wspomnianym już Słowniku KartaSlovSent. Część z nich, co pokazała Habilitantka, odwołuje się do konceptu CERKIEW, potwierdzając po raz kolejny ich usieciowienie. Nieprzerwanie podkreślam tę kwestię, gdyż jednym z głównych celów monografii była nie rekonstrukcja, ale właśnie wskazanie na ścisłe korelacje konceptów. Ze względu na inny charakter konceptu TRADYCJA w porównaniu z konceptem RODZINA, Autorka koncentruje się na nieco innej charakterystyce. Ważnym komponentem w tradycji staje się *czas* i jego charakterystyki temporalne (kolejność, odrodzenie, zakorzenienie w czasie, niezmienność i in.). Habilitantka w jednym z punktów tego rozdziału rozprawia na temat jądra tradycji (s. 121). Punkt ten znajduje szczególne uzasadnienie w związku z przytoczoną nieco wcześniej pracą M. Rudniewa, że „tradycyjne wartości" właściwie nie posiadają „konkretnej treści" (s. 117). W przypadku zgromadzonego materiału empirycznego owo jądro, jak wykazała to

Autorka, tworzą wartości moralne takie, jak – sprawiedliwość, godność, honor, miłość do ojczyzny i in. Komentarze do przykładów są również uzupełniane danymi słownikowymi na temat semantyki ważnych dla analizy jednostek leksykalnych. W koncepcie TRADYCJA znaczące miejsce odgrywają postacie historyczne. Potwierdza to wspomniany powyżej nieco inny charakter tego konceptu. Na podstawie zebranego materiału faktograficznego wykazano, że postacie historyczne funkcjonują w dwóch sferach – duchowej i świeckiej. Pierwsza sfera dowodzi wzajemnych związków z konceptem CERKIEW. W dalszej części mamy do czynienia z prezentacją i omówieniem asocjatów tradycji. W tym wypadku również posłużono się danymi słowników asocjacyjnych. Autorka uszczegóławia swoją analizę również o wyróżnienie grup tematycznych wśród wymienionych asocjacji, wskazując na korelacje z konceptem RODZINA i CERKIEW czy konceptem HISTORIA. Z kolei ten ostatni koncept, jak pokazała Habilitantka, posiada odniesienie do kolejnych pól semantycznych jakimi są Cerkiew i Ojczyzna (w ramach konceptu PATRIOTYZM), nieustannie udowadniając założoną na początku swojej pracy hipotezę.

W ostatnim ***Rozdziale VI*** Habilitantka omawia koncept PATRIOTYZM zgodnie z przyjętym już modelem analizy. Z pomocą słowników asocjacyjnych wyróżnia kilka typów asocjatów należących do różnych grup tematycznych. Z tej grupy trzy asocjaty podlegają analizie – *miłość*, *historia* i *obrona*. Nie znalazłem uzasadnienia, dlaczego akurat te asocjaty wzięto pod uwagę i jaki był powód nieuwzględnienia w dalszej analizie pozostałych. Moim zdaniem chociaż jedno zdanie wyjaśnienia należało się czytelnikowi. Z analizy wynika, że słowami kluczowymi w tym koncepcie są *miłość* i *obrona*. Miłość do ojczyzny, jak wynika z analizy Autorki, jest bezwarunkowa i trwała. W kontekście ojczyzny jako obiektu miłości ważną rolę odgrywa historia, Cerkiew i kultura. O ile *miłość* została już omówiona w poprzednich rozdziałach, to pole semantyczne *obrona* po raz pierwszy pojawia się właśnie w Rozdziale VI. Zdaniem Autorki, co trafnie zauważono, występuje ona w dwóch postaciach – duchowej i materialnej. Cenne spostrzeżenia Habilitantki pokazują, że obrona ojczyzny jest pozytywnie wartościowana i powiązana głównie z pamięcią o wielkiej wojnie ojczyźnianej. Tutaj odnajdujemy również elementy styczne z religią. Związki te wykazano zwłaszcza na wzajemnych korelacjach pól semantycznych słów *вера*, *Бог* i synonimów słowa *отечество*, tj. *Родина*, *отчизна*.

Reasumując trzy kluczowe dla monografii rozdziały, należy jednoznacznie stwierdzić, że Habilitantka udowodniła, że tytułowe koncepty posiadają dużo obszarów wspólnych, ich pola semantyczne nierzadko nakładają się na siebie. Rosyjską aksjosferę tworzy trzon wartości skupionych wokół rodziny, domu, ojczyzny. Jak wykazała Habilitantka, istotną rolę w rosyjskiej aksjosferze pełnią tradycyjne wartości stanowiące czynnik integracji pokoleniowej. Na podstawie lektury tej części widać, że Autorka panuje nad tekstem, każdy punkt, opis, komentarz zostały odpowiednio zakotwiczone w tekście lub odpowiednio zapowiedziane. Z redakcyjnego punktu widzenia na szczególne podkreślenie zasługuje przystępny styl narracji, unikanie przeładowania tekstu terminami, dzięki czemu lekturę czyta się z przyjemnością.

Wnioski, które Autorka przytacza w Zakończeniu (ss.155-159) korespondują z treścią wykładu i materiałem empirycznym. Udowodniono, że usieciowienie badanych konceptów powoduje również ich wzajemne wzmocnienie, dopełnienie i przekłada się na

pozytywny odbiór badanych konceptów w wymiarze aksjologicznym. Niemniej Habilitantka zdaje sobie sprawę również, że aksjosfera rozumiana jako świat wartości jest subiektywna, a nie powszechna. Poza tym Autorka jest świadoma zmienności wartości w zależności od aktualnych warunków i okoliczności historycznych w obrębie konkretnego etnosu. Niewątpliwą zaletą Habilitantki jest umiejętność syntezowania wiedzy z różnych źródeł.

Podsumowanie

Od recenzji wymaga się dokonania formalnej i merytorycznej oceny spełnienia wszystkich przesłanek warunkujących nadanie stopnia doktora habilitowanego, w tym zaprezentowanej monografii i oceny aktywności naukowej habilitanta, dlatego pragnę stwierdzić, że dorobek Pani dr Doroty Pazio-Wlazłowskiej jest istotny w ramach dyscypliny językoznawstwo. Monografia jest dziełem oryginalnym opartym na szerokim i prawidłowo zinterpretowanym materiale empirycznym. Pani dr Dorota Pazio-Wlazłowska od początku swojej drogi naukowej systematycznie pomnaża dorobek naukowy w postaci artykułów i rozdziałów w monografiach. Dodać do tego należy wysoką aktywność organizacyjno-naukową i popularyzatorską, co świadczy o odpowiedzialnej postawie i poświęceniu sprawom nauki. Współpraca z krajowymi i międzynarodowymi ośrodkami naukowymi również dobrze rokuje na przyszłość. Zwieńczeniem dociekań naukowych jest recenzowana rozprawa habilitacyjna, która moim zdaniem jest interesująca poznawczo i zapewne wywoła spore zainteresowanie w środowisku slawistycznym. Z przekonaniem stwierdzam, że rozprawa habilitacyjna, a także dorobek naukowy i aktywność naukowa Pani dr Doroty Pazio-Wlazłowskiej spełniają wymogi art. 219, ust. 1, pkt 2a Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce".

Uwzględniając powyższe, popieram wniosek o nadanie dr Dorocie Pazio-Wlazłowskiej stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa.

Andrzej Narloch

Poznań, 09 września 2022 r.

dr hab., prof. UAM Andrzej Narloch